

ВИКОРИСТАННЯ ІГОР ТА ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Сайко Христина Ярославівна¹, Яворська Вікторія Романівна²

¹ Доцент кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи Львівського Національного університету імені Івана Франка, м. Львів (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4397-6930>

² Магістр кафедри спеціальної освіти Львівського Національного університету імені Івана Франка, м. Львів (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9738-9896>

UDC: 159.91

АНОТАЦІЯ

Мовленнєві труднощі обмежують здатність дитини адекватно виражати свої емоції, потреби та бажання, що може призводити до виникнення нерозуміння з боку соціального оточення. Крім того, їхні дослідження демонструють, що подібні проблеми сприяють формуванню низької самооцінки, мовленнєві порушення мають не лише комунікативний, а й глибокий психологічний вплив, що підкреслює важливість ранньої корекції та підтримки таких дітей у процесі їхнього соціального розвитку. Останніми роками фахівці фіксують зростання кількості дошкільників із мовленнєвими порушеннями різного ступеня складності. Це обумовлює необхідність удосконалення корекційно-розвиткової роботи та впровадження новітніх підходів, що базуються на вікових, психофізіологічних та індивідуальних особливостях дітей. Одним із найбільш ефективних засобів впливу на мовленнєвий розвиток є гра – провідний вид діяльності дитини дошкільного віку. Використання ігор та ігрових прийомів у логопедичній роботі забезпечує активізацію мовленнєвої діяльності, створює сприятливі умови для формування звуковимови, розвитку словникового запасу, граматичних структур, комунікативних навичок.

Регулярне виконання корекційних вправ допоможе розвивати вже наявне мовлення, збагачувати активний та пасивний формувати лексичний компонент як основу мовленнєвого спілкування. Проте як зазначалось: вправи необхідно проводити в ігрових формах, які заохочують, зацікавлюють та активізують дітей із порушеннями сенсорних систем до співпраці, а також пришвидшують корекційний процес. Під час роботи з дітьми, які мають різні мовленнєві порушення, варто адаптувати зміст ігор відповідно до їх труднощів: змінювати складність завдань, обсяг мовленнєвого матеріалу, темп роботи, характер інструкцій. Така гнучкість забезпечує ефективність корекційного впливу та сприяє створенню позитивного ставлення дитини до мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: мовленнєві труднощі, діти дошкільного віку, корекційні вправи, ігрові прийоми, корекційно-розвиткова робота, соціальний розвиток.

Постановка проблеми. Останніми роками фахівці фіксують зростання кількості дошкільників із мовленнєвими порушеннями різного ступеня складності. Це обумовлює необхідність удосконалення корекційно-розвиткової роботи та впровадження новітніх

підходів, що базуються на вікових, психофізіологічних та індивідуальних особливостях дітей. Одним із найбільш ефективних засобів впливу на мовленнєвий розвиток є гра – провідний вид діяльності дитини дошкільного віку. Використання ігор та ігрових прийомів у

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © *Khrystyna Saiko, Viktoriia Yavorska*

This is an Open Access journal. This work is licensed under a **Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)**.
Link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

логопедичній роботі забезпечує активізацію мовленнєвої діяльності, створює сприятливі умови для формування звуковимови, розвитку словникового запасу, граматичних структур, комунікативних навичок. Ігрова діяльність сприяє зниженню тривожності, підвищенню мотивації до мовлення, формуванню позитивного ставлення до навчання.

Актуальність теми зумовлена потребою пошуку ефективних методичних засобів у корекційній роботі з дітьми, мовленнєвий розвиток яких відбувається із затримками або порушеннями, а також значним потенціалом ігрової діяльності в логопедичній практиці.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема ігрової форми організації корекційної роботи знайшла відображення в наукових дослідженнях українських та зарубіжних учених, зокрема Л. Олійник, Н. Гавриш, С. Приходько, І. Єрмакова, Т. Поніманська, Т. Крутій, В. Коваль, А. Макаренка, С. Розенберг, М. Montague, Н. Kohnert, J. Stackhouse. Вони підкреслюють значення гри як провідного засобу психолого-педагогічного впливу на розвиток мовлення дітей дошкільного віку.

Метою роботи є визначення особливостей використання ігор та ігрових прийомів у корекційно-розвитковій роботі з дітьми дошкільного віку із порушеннями мовлення.

У відповідності з метою дослідження було застосовано метод теоретичного аналізу літератури із даної проблематики та методи кількісного опрацювання даних.

Виклад основного матеріалу. Ігрові завдання мають важливу особливість – вони дозволяють дитині переключити увагу з власного дефекту мовлення на виконання конкрет-

ної ігрової мети. Це відволікання від самоконтролю мовленнєвих помилок сприяє зниженню мовленнєвого блокування і створює умови для вільнішого та природнішого спілкування. Дитина починає сприймати заняття не як примусову корекційну діяльність, а як цікаве і змістовне дозвілля, що значно підвищує мотивацію і, відповідно, ефективність корекції. Ігрова форма роботи дає можливість логопеду індивідуалізувати підходи, варіювати складність завдань і стимулювати розвиток різних мовленнєвих функцій, що дуже важливо для комплексного подолання мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Дослідник Н. В. Гавриш розглядає гру як важливий засіб мовленнєвої соціалізації дошкільника, наголошуючи на тому, що саме в ігрових ситуаціях дитина має унікальну можливість наслідувати мовлення дорослих, відпрацьовувати навички комунікації та формувати базові соціальні функції мовлення. У процесі гри дитина активно розвиває діалогічне мовлення – вчиться не лише висловлювати власні думки, а й слухати співрозмовника, підтримувати розмову, ставити питання та відповідати на них. Такий тип мовленнєвої діяльності допомагає виробляти логіку висловлювань і сприяє розвитку умінь послідовно та зрозуміло формулювати свої думки. Для дітей із загальним недорозвиненням мовлення, які часто стикаються з труднощами у формуванні мовленнєвих намірів і недостатньою мотивацією до спілкування, гра виступає як стимулюючий чинник, що створює безпечне і підтримуюче середовище для практики мовлення. Завдяки ігровій діяльності діти отримують необхідний емоційний комфорт, що допомагає

подолати страх помилки чи невпевненість у собі, а також формує у них інтерес до спілкування та бажання взаємодіяти з оточуючими. Таким чином, гра виступає не лише як інструмент розвитку мовлення, а й як засіб формування соціальних навичок і комунікативної компетентності, що є особливо важливим у корекційно-розвитковій роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення [1, с. 45].

Методика логопедичної ритміки ґрунтується на ігрових принципах, що робить процес корекції мовлення більш доступним і цікавим для дітей. Ритмопластичні вправи, які включають музику, вірші та рухи, супроводжуються мовленням, комплексно впливають на різні компоненти мовленнєвого розвитку. Зокрема, вони сприяють удосконаленню фонематичного слуху – здатності розпізнавати та аналізувати звуки мови, що є основою правильного вимовлення. Крім того, такі вправи покращують темпо-ритмічний аспект мовлення, формуючи вміння координувати темп і ритм мовленнєвих потоків, що особливо важливо для плавності і виразності мовлення. Артикуляційна моторика, яка розвивається в процесі виконання ритмічних рухів, зміцнюється, що позитивно впливає на чіткість і координацію роботи органів мовлення.

Мовленнєві порушення у дошкільному віці відображаються не лише на якості мовного розвитку, а й на особливостях загального психічного стану дитини. Часто спостерігається зниження рівня когнітивної активності: діти можуть мати труднощі з розумінням завдань, логічними операціями, класифікацією, узагальненням, послідовністю дій. Увага та-

ких дітей зазвичай нестійка, її обсяг обмежений, а переключення повільне. Пам'ять носить переважно мимовільний характер, що ускладнює засвоєння навчального матеріалу у формі гри чи організованої діяльності [2, с. 113].

Значна роль у психолого-педагогічній характеристиці належить емоційно-вольовій сфері. Діти з порушенням мовлення нерідко мають підвищений рівень тривожності, не впевнені у собі, можуть уникати мовленнєвого спілкування, проявляти емоційну нестійкість або надмірну залежність від дорослого [5, с. 80].

У частини дітей формуються реакції психологічного захисту: замикання в собі, уникання контактів, підвищена вразливість, інколи – опозиційна поведінка. Як зазначає А. Г. Обухівська та ін., мовленнєвий дефект здатен призводити до деформації не лише мовлення, а й усієї особистісної сфери дитини, що потребує як корекції, так і підтримки [4, с. 73].

У психолого-педагогічному плані діти з мовленнєвими порушеннями потребують особливого підходу до навчання та виховання, що базується на принципах індивідуалізації, корекційної спрямованості та емоційної підтримки. Дослідження М. Шеремета показують, що ефективне формування мовлення у таких дітей можливе лише за умов системної логопедичної роботи, яка враховує не лише тип і структуру мовленнєвого дефекту, а й рівень пізнавального розвитку, особливості поведінки, мотиваційно-емоційну сферу та потреби самої дитини. Автор підкреслює значення глибокої попередньої діагностики, яка має охоплювати як лінгвістичні, так і нейропсихологіч-

ні компоненти мовлення. Вона дає змогу визначити напрямок індивідуальної програми корекційного впливу, виявити супутні відхилення (наприклад, порушення пам'яті, уваги, моторики), що також можуть впливати на мовленнєву діяльність. Такий підхід сприяє створенню максимально сприятливих умов для розвитку дитини, а також підвищує ефективність логопедичної роботи в цілому [11, с. 270].

Особливе місце в характеристиці посідає оцінка соціальної адаптації дитини. Через порушення мовлення дошкільники часто стикаються з труднощами у взаємодії з однолітками, відчувають бар'єри у спілкуванні, що призводить до зниження рівня ініціативності, ігрової активності, вміння домовлятися. Вони менш охоче беруть участь у колективних формах діяльності, демонструють порушення у формуванні рольової гри, можуть уникати контактів або демонструвати негативізм. Соціальна ізоляція призводить до формування відчуття неповноцінності, яке впливає на подальший розвиток [10, с. 588].

Дослідниця Дідкова Л. досліджувала психологічні особливості дітей із загальним недорозвиненням мовлення та підкреслювала, що мовленнєві порушення не є ізольованим дефектом, а мають комплексний характер, впливаючи на пізнавальну, емоційну та особистісну сфери дитини. У своїх наукових працях Дідкова наголошувала на важливості глибокого індивідуального діагностування кожної дитини з мовленнєвими порушеннями з метою виявлення провідного механізму мовленнєвого недорозвитку. Вона стверджувала, що структура дефекту у кожної дитини має унікальний характер, зумовлений поєднанням біологі-

чних, соціальних, психологічних чинників. Такий підхід, на думку дослідниці, передбачає індивідуалізацію корекційного впливу – тобто врахування не лише рівня сформованості мовлення, а й особливостей темпераменту, рівня загального психічного розвитку, умов виховання та комунікативного досвіду дитини [3, с. 127].

Л. Федоренко виокремлювала, що сенсомоторний розвиток (координація рухів, розвиток моторики, функціонування аналізаторів) має надзвичайно важливе значення у становленні мовленнєвої функції. Саме тому корекційна робота, за словами Л. Федоренко, має будуватися на міждисциплінарній основі, де важливу роль відіграє взаємодія логопеда з дитячим психологом і дефектологом. Така командна модель дозволяє краще виявити природу дефекту, визначити домінуючі механізми порушення і розробити індивідуальну програму корекційно-розвиткової роботи.

У межах свого підходу Л. Федоренко підкреслювала також важливість раннього втручання та системної роботи, яка охоплює не лише мовленнєву сферу, а й розвиток сенсомоторної координації, уваги, пам'яті, просторової орієнтації, що сприяє гармонізації загального психічного розвитку дитини [8].

Хланта, К. В. наголошує, що мовленнєве середовище є одним із найважливіших чинників, що впливають на розвиток мовлення у дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням. Вона підкреслює, що недостатність мовних стимулів у сім'ї та навчальному закладі призводить до затримок у формуванні фонематичного слуху та артикуляційної моторики, що ускладнює подолання мовленнєвих дефек-

тів. Науковиця обґрунтовує необхідність створення спеціалізованого мовленнєвого простору з різноманітними дидактичними матеріалами, іграми та завданнями, що активізують мовленнєву діяльність дитини та сприяють розвитку її комунікативних навичок [9, с. 586].

Бонні Брінтон та Мартін Фуджикі провели ґрунтовні дослідження, які висвітлюють тісний взаємозв'язок між мовленнєвими порушеннями та труднощами соціалізації у дітей. Вони з'ясували, що діти з мовленнєвими порушеннями часто відчують значні перепони у встановленні контактів із однолітками, що ускладнює їхню участь у спільних іграх і колективних заходах. Мовленнєві труднощі обмежують здатність дитини адекватно виражати свої емоції, потреби та бажання, що може призводити до виникнення нерозуміння з боку соціального оточення. Крім того, їхні дослідження демонструють, що подібні проблеми сприяють формуванню низької самооцінки, підвищеній сором'язливості та схильності до соціальної ізоляції. В результаті, мовленнєві порушення мають не лише комунікативний, а й глибокий психологічний вплив, що підкреслює важливість ранньої корекції та підтримки таких дітей у процесі їхнього соціального розвитку [12, с. 26].

Регулярне виконання корекційних вправ допоможе розвивати вже наявне мовлення, збагачувати активний та пасивний формувати лексичний компонент як основу мовленнєвого спілкування. Проте як зазначалось: вправи необхідно проводити в ігрових формах, які заохочують, зацікавлюють та активізують дітей із порушеннями сенсорних систем до співпраці, а також пришвидшують корек-

ційний процес [6, с. 469].

Результати дослідження. Дослідження проводилося на базі дошкільного закладу, що мав групи компенсуючого типу для дітей із порушеннями мовлення. У групах компенсуючого типу діти поділені за віком і рівнем мовленнєвого розвитку, що полегшує диференційований підхід під час експерименту. У дослідженні взяли участь 12 дітей старшого дошкільного віку (5–6 років), які мали різні діагнози мовленнєвих порушень: фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, загальне недорозвинення мовлення II та III рівнів, затримка мовного розвитку. Всі учасники були обстежені логопедом закладу до початку дослідження, щоб підтвердити необхідність участі в корекційних заняттях та визначити вихідний рівень мовленнєвого розвитку.

Однією з ключових методик, використаних у діагностиці, стала адаптована версія української комплексної методики обстеження мовленнєвого розвитку дітей, розроблена на основі праць українських логопедів і психологів, що спеціалізуються на роботі з порушеннями мовлення. Ця методика передбачала поетапне дослідження фонетико-фонематичної сфери, лексичного запасу, граматичної будови та зв'язного мовлення.

Для оцінки фонетико-фонематичного розвитку дітей на констатувальному етапі використовувалися спеціально розроблені диференційовані завдання, які враховували вікові та індивідуальні особливості кожної дитини. Ці завдання склалися з кількох видів вправ, спрямованих на розпізнавання і продукування звуків у різних позиціях слова – на початку, у середині та в кінці. Основною метою було не

лише виявити наявність або відсутність дефектів у звуковимові, а й визначити рівень фонематичного слуху, тобто здатність дітей розрізняти звуки, які відрізняються лише одним чи двома параметрами, наприклад, дзвінки і глухі приголосні, або звуки, що відрізняються по місцю артикуляції.

У практичній частині діагностики дітям пропонувалися картки з малюнками простих, добре знайомих предметів, що є частиною їхнього щоденного оточення. Наприклад, серед них були зображення «кота», «м'яча», «літака», «машини», «соку» та інших. Вибір таких слів був обґрунтований тим, що дитина легко їх впізнає і асоціює, що значно знижує ймовірність помилок через незнайомість лексики. Завдання полягало у тому, щоб дитина правильно назвала предмет на картці, при цьому логопед уважно слухав звуковимову та фіксував помилки. Особлива увага приділялася звукам, які викликають у дитини найбільші труднощі.

Крім того, в рамках діагностики застосовувалися завдання на диференціацію фонем, які полягали у виборі серед кількох карток тієї, на якій звучить певний звук. Наприклад, логопед міг вимовити слово «сік», а дитина мала вибрати картинку із «соком» серед інших, де назви містили подібні, але інші звуки, наприклад, «тік» або «шик». Такі вправи дозволяли оцінити, наскільки дитина здатна розрізняти близькі за звучанням фонем, що є критично важливим для правильного розвитку мовлення.

У підсумку, на основі всебічного аналізу зібраних діагностичних даних було прове-

дено чітке групування дітей за рівнем їх мовленнєвого розвитку (Див. Рис. 1).

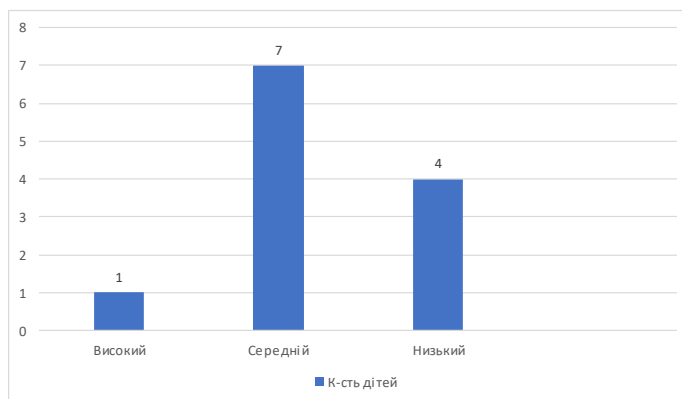

Рис. 1. Рівні мовленнєвого розвитку дітей

Цей поділ охоплював три основні категорії: високий, середній і низький рівні мовленнєвих навичок.

Таке класифікування дозволяло не лише оцінити загальний рівень мовленнєвого розвитку кожної дитини, а й визначити специфічні потреби та проблеми, які потребували уваги.

Крім того, було здійснено розподіл дітей за типами мовленнєвих порушень. Зокрема, виділялися такі категорії, як дизартрія – порушення моторики м'язів, що беруть участь у мовленні, що проявляється у нечіткості та нерівності звуковимови; загальне недорозвиток мовлення – комплексне відставання у розвитку всіх компонентів мовлення, включно з лексикою, граматиною та звуковим сприйняттям; а також інші специфічні види порушень, які потребували окремого підходу.

Це систематизоване групування дало змогу логопедам і фахівцям розробити більш цілеспрямовані і ефективні корекційні заходи. Для кожної групи дітей було підібрано індивідуалізовані методики, ігри та вправи, які найкраще відповідали рівню їх розвитку та типу мовленнєвих труднощів. Такий підхід сприяв

максимальному залученню дітей у процес формувального етапу корекції, підвищував мотивацію до занять і забезпечував поступове та послідовне покращення мовленнєвих навичок. В результаті діти мали змогу отримати підтримку, адаптовану до їхніх особливостей, що позитивно впливало на їхній загальний прогрес у розвитку мовлення.

У логопедичній практиці дошкільників гра посідає центральне місце, адже вона є природним середовищем розвитку дитини, її провідною діяльністю у віці від трьох до семи років. Саме тому логопеди широко застосовують різноманітні види ігор не лише як спосіб зняття психологічного напруження чи мотиваційний інструмент, а як повноцінний засіб корекції всіх компонентів мовлення: звуковимови, лексики, граматики, зв'язного мовлення та комунікативної компетентності. Кожен вид ігор виконує специфічну функцію й добирається відповідно до діагнозу, віку та рівня мовленнєвого розвитку дитини (Див. Рис. 2).

Діаграма відображає частоту використання різних видів логопедичних ігор у практиці роботи з дітьми, які взяли участь у дослідженні.

Один із найпоширеніших різновидів логопедичних ігор – артикуляційні ігри, що мають на меті розвиток органів артикуляційного апарату. Ці ігри спрямовані на тренування точних і координованих рухів губ, язика, щелеп, м'якого піднебіння, що є необхідним для правильної звуковимови. Важливість таких вправ зумовлена тим, що у дітей з порушеннями мовлення нерідко спостерігається млявість або недостатня рухливість органів артикуляції, що ускладнює формування правильного звуку.

Завдяки ігровій формі завдання викликають менше втоми, зменшують тривожність, підвищують мотивацію до мовленнєвої діяльності. Крім того, в умовах спільної гри діти не лише закріплюють нові мовленнєві навички, а й вчаться взаємодіяти одне з одним, що також має велике значення для розвитку комунікативної компетентності. У підсумку, ігри на постановку, автоматизацію та диференціацію звуків є ефективним інструментом комплексного впливу на мовленнєвий розвиток дитини (Див. Рис. 3.)

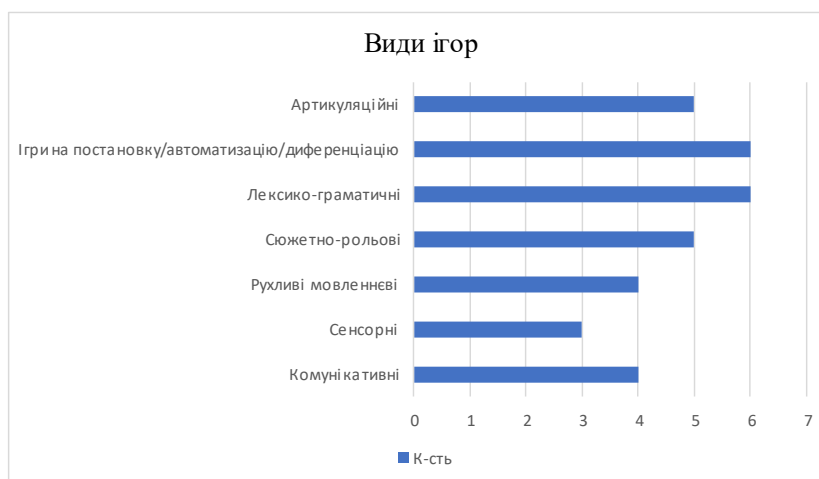

Рис 2. Структура логопедичних ігор за видами

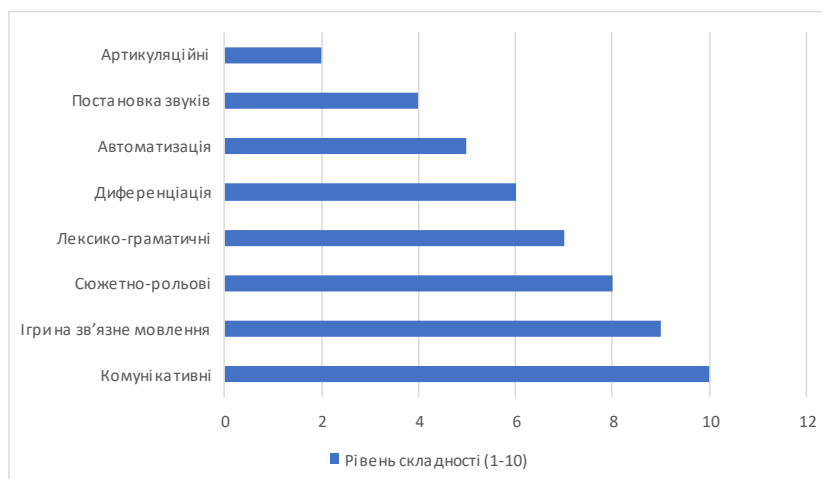

Рис 3. Динаміка складності логопедичних ігор

Подана діаграма відображає рівень сформованості основних компонентів мовленевого розвитку дітей на констатувальному етапі дослідження. Найнижчі показники спостерігаються у сфері артикуляційних ігор та постановки звуків, що свідчить про недостатній розвиток артикуляційної моторики. Середній рівень виявлено за показниками автоматизації та диференціації звуків. Вищі результати зафіксовано у лексико-граматичному розвитку, а також у сфері зв'язного мовлення та комунікативних умінь, що вказує на відносно кращу сформованість цих компонентів мовлення.

Отже, використання ігор у логопедичній роботі є не випадковим, а науково обґрунтованим і педагогічно доцільним підходом. Завдяки різноманітним видам ігор логопед має змогу впливати на всі аспекти мовлення дитини, формуючи необхідні мовленнєві навички в умовах позитивної, емоційно забарвленої взаємодії. Гра забезпечує високу ефективність корекційної роботи, оскільки поєднує навчання, розвиток, комунікацію та задово-

лення від процесу, що особливо важливо для дошкільного віку.

У ході дослідження логопед постійно здійснював спостереження за реакцією дітей на різні види завдань, враховуючи їхню мотивацію, емоційний стан, рівень концентрації уваги та здатність до саморегуляції. Такий підхід допоміг коригувати індивідуальну програму, підвищуючи ефективність навчального процесу.

Після завершення курсу корекційних занять була проведена повторна діагностика,

Таблиця 1.

Результати оцінки мовленнєвого розвитку дітей до і після формувального експерименту

Показник	До експерименту %	Після експерименту %
Кількість фонетичних помилок	15,2 ± 3,1	6,8 ± 2,4
Вміння розпізнавати звуки (%)	62,5	84,3
Рівень лексичного запасу (%)	57,8	79,1
Частота граматичних помилок	19,0 ± 4,6	9,1 ± 3,4
Зв'язність мовлення (бал)	5,3 ± 1,2	8,4 ± 1,3

що дозволила порівняти результати до і після проведення формувального експерименту. Отримані дані свідчать про позитивну динаміку розвитку мовлення у дітей, зокрема покращення артикуляційної чіткості, зменшення кількості фонетичних помилок та підвищення рівня фонематичного сприймання. Важливим досягненням стало розширення активного словникового запасу, що проявлялося у здатності дітей точніше називати предмети, їхні властивості та функції. Також підвищилася грамотність побудови речень, зменшилася частота граматичних помилок, а у сфері зв'язного мовлення діти почали більш послідовно та логічно викладати свої думки, що свідчить про розвиток когнітивних та мовленнєвих процесів.

Для наочного представлення результатів наведена таблиця, яка порівнює середні показники основних мовленнєвих навичок до і після проведення формувального експерименту (Див. Рис. 4).

Ці результати демонструють суттєве покращення у всіх основних мовленнєвих по-

казниках. Особливо відчутним було підвищення фонематичного сприймання та збагачення лексичного запасу, що є ключовими чинниками успішного мовленнєвого розвитку. Зміни у граматичній сфері і зв'язному мовленні свідчать про успішне формування складніших мовленнєвих структур і комунікативних навичок.

Статистична обробка отриманих даних за допомогою t-критерію Стьюдента підтвердила достовірність виявлених відмінностей між експериментальною та контрольною групами ($p < 0,05$). Це свідчить про високу ефективність розробленої методики використання ігор та ігрових прийомів у корекційно-розвитковій роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Методика логопедичної роботи значно видозмінюється в залежності від віку дитини і в залежності від віку, в якому порушення мовлення у дитини проявилось. Чим раніше в житті дитини порушення мови стало помітним, тим більше в клінічній картині симптоми починають супроводжуватися симптомами

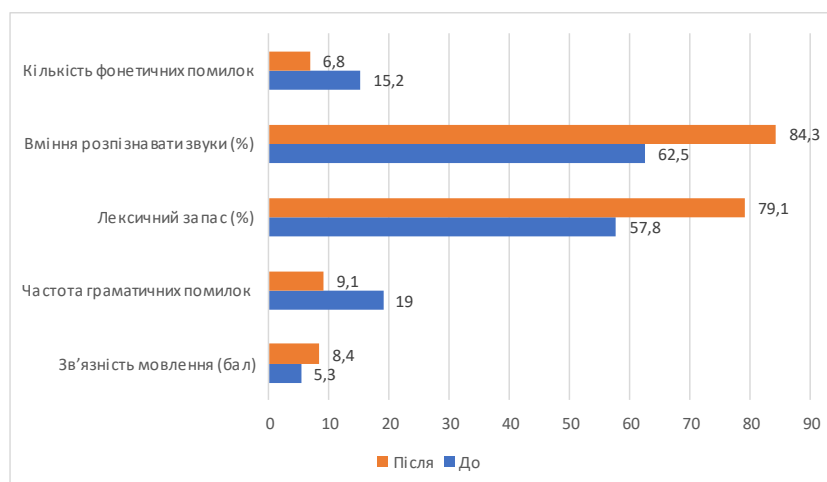

Рис. 4. Результати оцінки мовленнєвого розвитку дітей до і після формувального експерименту

комплексної затримки мовлення в цілому. Відповідно корекційна методика стає все більш спрямованою не лише на тренування мовної мускулатури, але і на вироблення аналізу та синтезу фонем мови [7, с. 15].

Додатковий аналіз ефективності різних типів ігор показав, що найбільший вплив на розвиток мовлення дітей мали комплексні ігри, які поєднували кілька напрямків корекційної роботи. Зокрема, сюжетно-рольові ігри з елементами драматизації виявилися найбільш ефективними для розвитку зв'язного мовлення, тоді як дидактичні ігри з фонематичним матеріалом показали найкращі результати в корекції звуковимови.

Висновки. Експериментальні дані засвідчили, що ігрова діяльність є найбільш дієвим засобом активізації мовленнєвого розвитку за умови її цілеспрямованої організації, чіткого добору матеріалу та системного поєднання різних типів ігрових прийомів. Розвиток фонематичного слуху, збагачення словникового запасу, формування граматичної правильності та вдосконалення зв'язного мовлення відбуваються значно швидше, коли ігрові завдання відповідають індивідуальним особливостям дитини, її рівню розвитку та мотиваційній готовності до взаємодії. Ефективною виявилася структура заняття, яка передбачає поступове поєднання кількох видів діяльності: короткого мотиваційного завдання на початку, основної частини із цілеспрямованою мовленнєвою роботою та завершального етапу, спрямованого на закріплення вивченого матеріалу в ігровій формі. Доцільно приділяти увагу чергуванню ігор різних типів, змінювати темп та інтенсивність вправ, щоб уникати зни-

ження уваги та інтересу дітей. Важливим є й урахування емоційного стану дитини, її реакцій на завдання та індивідуальних труднощів, які можуть впливати на якість виконання завдань під час заняття.

Під час реалізації корекційно-розвиткових програм логопеду варто орієнтуватися на оптимальне співвідношення видів ігор, визначене у процесі експериментальної роботи. Ефективною була структура, за якої більшість часу відводилася на дидактичні ігри як основу для корекції звуковимови та формування фонематичного слуху, значна частина – на сюжетно-рольові ігри, що сприяють формуванню комунікативних умінь, а інші ігрові форми використовувалися для підтримки мовленнєвої активності, розвитку дрібної моторики, координації та уваги. Саме таке поєднання різних видів діяльності забезпечує стійкий приріст мовленнєвих умінь, підвищує інтерес дітей до занять і підтримує їх внутрішню мотивацію.

Особливої уваги потребує індивідуалізація завдань. Під час роботи з дітьми, які мають різні мовленнєві порушення, варто адаптувати зміст ігор відповідно до їх труднощів: змінювати складність завдань, обсяг мовленнєвого матеріалу, темп роботи, характер інструкцій. Така гнучкість забезпечує ефективність корекційного впливу та сприяє створенню позитивного ставлення дитини до мовленнєвої діяльності.

References :

- Havrysh, N. V. (2018). *Movlennieva pidhotovka ditei starshoho doshkilnoho viku z zahalnym nedorozvytkom movlennia* [Speech preparation of senior preschool children with general speech underdevelopment] (pp. 45–52). Poltava: PNPU im. V. H. Korolenka.
- Humeniuk, O. S., Patsula, I. N., & Pavliuk, A. S. (2022). Psykholoho-pedahohichni kharakterystyky ditei iz zahalnym nedorozvynenniam movlennia ta rol psykholoho-pedahohichnoi kharakterystyky v orhanizatsii korektsiino-rozvytkovoho protsesu z ditmy [Psychological and pedagogical characteristics of children with general speech underdevelopment and the role of psychological and pedagogical characteristics in organizing correctional and developmental work with children]. *9(14)*, 113–126.
- Didkova, L. M. (2010). Teoretychne obruntuvannia problemy zahalnoho nedorozvynennia movlennia: istorychnyi aspekt [Theoretical substantiation of the problem of general speech underdevelopment: Historical aspect]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University. Seriya: Sotsialno-pedahohichna*, (15), 127–132.
- Zhuk, T. V., Illiashenko, T. D., Kamenshchuk, T. D., Obukhivska, A. H., & Yakymchuk, H. V. (2020). *Psykholoho-pedahohichni zasady tekhnologii suprovodu ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy u protsesi yikh sotsialnoi intehtatsii* [Psychological and pedagogical principles of technologies for supporting children with special educational needs in the process of social integration]. Kyiv: Nika-Tsentr.
- Kyslychenko, V. A. (2015). Robota lohopedy z batkamy u suchasnykh umovakh [Speech therapist's work with parents in modern conditions]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlyns'koho. Seriya: Pedahohichni nauky*, 3(50), 80–85.
- Saiko, Kh. Ya., & Shablinska, Yu. V. (2017). Osoblyvosti zastosuvannia hry v systemi formuvannia leksychnoi kompetentnosti ditei doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvynenniam movlennia [Features of the use of games in the system of lexical competence formation of preschool children with general speech underdevelopment]. *Molodyi vchenyi*, (3(43)), 466–470.
- Saiko, Kh. Ya. (2024). Osoblyvosti rozvytku fonematychnoho spryiniattia ta sensorykh system u ditei molodshoho shkilnoho viku z fonetyko-fonematychnym nedorozvynenniam movlennia [Features of the development of phonemic perception and sensory systems in primary school children with phonetic-phonemic speech underdevelopment]. *Psychological Journal*, 10(3(83)), 7–18.
- Fedorenko, O. F. (2020). *Novyi format osvitnoho seredovyshcha: dity z porushenniamy slukhu u pochatkovii shkoli* [A new format of the educational environment: Children with hearing impairments in primary school]. Kyiv.
- Khianta, K. V. (2023). Osoblyvosti formuvannia fonetyko-fonematychnykh protsesiv u ditei iz zahalnym nedorozvynenniam movlennia [Features of the formation of phonetic-phonemic processes in children with general speech underdevelopment]. In Yu. D. Boichuk (Ed.), *Formuvannia zhyttievoi kompetentnosti osib z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v systemi pozashkilnoi, spetsialnoi ta inkluzyvnoi osvity* (pp. 586–588). Kharkiv: KhNPU im. H. S. Skovorody.
- Chechko, T. M. (2023). Osoblyvosti psykho-fizychnoho rozvytku ditei doshkilnoho viku z porushenniamy movlennia [Features of psychophysical development of preschool children with speech disorders]. In *Formuvannia zhyttievoi kompetentnosti osib z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v systemi pozashkilnoi, spetsialnoi ta inkluzyvnoi osvity* (pp. 588–592). Kharkiv: KhNPU im. H. S. Skovorody.
- Sheremet, M. K., Kolomiets, Yu. V., & Apukhtina, V. V. (2014). Psykhomovlennievi rozvytok ditei iz movlennievymy porushenniamy [Psycho-speech development of children with speech disorders]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia*, (26), 270–274.
- Brinton, B., Fujiki, M., & Edwards, S. (1997). Social participation and language development in children with specific language impairment. *Topics in Language Disorders*, 17(4), 26–38.

Сайко Христина Ярославівна

Доцент кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи Львівського Національного університету імені Івана Франка, м. Львів (Україна)

Яворська Вікторія Романівна

Магістр кафедри спеціальної освіти Львівського Національного університету імені Івана Франка, м. Львів (Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІГОР ТА ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується ефективність використання ігор та ігрових прийомів у корекційно-розвитковій роботі з дітьми дошкільного віку із порушеннями мовлення. Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості дітей із мовленнєвими порушеннями, що супроводжуються не лише труднощами комунікації, а й порушеннями емоційно-вольової, когнітивної та соціальної сфер розвитку. У сучасних умовах розвитку спеціальної та інклюзивної освіти особливого значення набуває пошук ефективних корекційних технологій, які б поєднували психолого-педагогічний вплив із високою

мотиваційною залученістю дитини. Одним із таких засобів виступає гра як провідний вид діяльності дошкільника та універсальний механізм формування мовленнєвої активності.

Метою дослідження є визначення особливостей використання ігор та ігрових прийомів у системі корекційно-розвиткової роботи з дітьми дошкільного віку, які мають різні форми мовленнєвих порушень, а також оцінка їхнього впливу на розвиток фонетико-фонематичної, лексико-граматичної та комунікативної сфер мовлення.

Методологічну основу становили методи теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури, спостереження, логопедичної діагностики, формувального експерименту та кількісного аналізу результатів. У дослідженні взяли участь 12 дітей старшого дошкільного віку (5–6 років) із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення, загальним недорозвиненням мовлення II–III рівнів та затримкою мовленнєвого розвитку. Корекційна програма базувалася на використанні артикуляційних, дидактичних, сюжетно-рольових та ритмопластичних ігор, адаптованих відповідно до індивідуальних особливостей дітей.

Результати дослідження засвідчили позитивну динаміку мовленнєвого розвитку дітей після проходження корекційної програми. Встановлено зменшення кількості фонетичних помилок, покращення фонематичного сприймання, збагачення активного словникового запасу, підвищення граматичної правильності мовлення та розвитку зв'язного мовлення. Статистичний аналіз за критерієм Стюдента підтвердив достовірність виявлених змін ($p < 0,05$). Найбільш ефективними виявилися комплексні ігрові форми, що поєднували мовленнєві, когнітивні та комунікативні компоненти діяльності.

Доведено, що використання ігор у логопедичній практиці сприяє не лише формуванню мовленнєвих навичок, але й зниженню тривожності, підвищенню мотивації до спілкування, розвитку саморегуляції та соціальної адаптації дітей. Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування отриманих результатів у системі спеціальної та інклюзивної освіти, під час розроблення індивідуальних корекційних програм і створення адаптивного мовленнєвого середовища для дітей із порушеннями мовлення.

Ключові слова: мовленнєві порушення, діти дошкільного віку, логопедична корекція, ігрові технології, ігрові прийоми, корекційно-розвиткова робота, фонематичне сприймання, мовленнєвий розвиток, комунікативна компетентність, спеціальна освіта, інклюзивна освіта.

Khrystyna Ya. Saiko

Associate Professor of the Department of Special Education and Social Work, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv (Ukraine)

Viktoriiia R. Yavorska

Master's Student of the Department of Special Education, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv (Ukraine)

USE OF GAMES AND GAME TECHNIQUES IN CORRECTIONAL AND DEVELOPMENTAL WORK WITH PRESCHOOL CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

ABSTRACT

The article examines the effectiveness of using games and game techniques in correctional and developmental work with preschool children with speech disorders. The relevance of the study is determined by the increasing number of children with speech impairments accompanied not only by communication difficulties but also by disturbances in emotional-volitional, cognitive, and social spheres of development. In the contemporary context of the development of special and inclusive education, particular importance is attached to the search for effective correctional technologies that combine psychological and pedagogical influence with a high level of children's motivational engagement. One of the most effective means is play, which serves as the leading activity of preschool children and a universal mechanism for the formation of speech activity.

The purpose of the study is to identify the specific features of using games and game techniques in the system of correctional and developmental work with preschool children who have various forms of speech disorders, as well as to assess their impact on the development of phonetic-phonemic, lexical-grammatical, and communicative aspects of speech.

The methodological framework included methods of theoretical analysis of psychological and pedagogical literature, observation, speech therapy diagnostics, formative ex-

periment, and quantitative analysis of results. The study involved 12 senior preschool children (aged 5–6 years) with phonetic-phonemic speech underdevelopment, general speech underdevelopment of levels II–III, and delayed speech development. The correctional program was based on the use of articulation, didactic, role-playing, and rhythmoplastic games adapted to the individual characteristics of children.

The research results demonstrated positive dynamics in children's speech development after completing the correctional program. A decrease in the number of phonetic errors, improvement in phonemic perception, enrichment of active vocabulary, enhancement of grammatical accuracy, and development of coherent speech were identified. Statistical analysis using Student's t-test confirmed the significance of the detected changes ($p < 0.05$). Complex game-based activities combining speech, cognitive, and communicative components proved to be the most effective.

It has been proven that the use of games in speech therapy practice contributes not only to the formation of speech skills but also to reducing anxiety, increasing motivation for communication, developing self-regulation, and improving children's social adaptation. The practical significance of the study lies in the possibility of applying the obtained results within the system of special and inclusive education, in the development of individualized correctional programs, and in creating an adaptive speech environment for children with speech disorders.

Keywords: speech disorders, preschool children, speech therapy correction, game technologies, game techniques, correctional and developmental work, phonemic perception, speech development, communicative competence, special education, inclusive education.

How to cite (як цитувати):

Saiko, K., & Yavorska, V. USE OF GAMES AND GAME TECHNIQUES IN CORRECTIONAL AND DEVELOPMENTAL WORK WITH PRESCHOOL CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 12(2), 43–55. <https://doi.org/10.31108/1.2026.12.2.4> [in Ukrainian]

Сайко, Х., & Яворська, В. ВИКОРИСТАННЯ ІГОР ТА ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС, 12(2), 43–55. <https://doi.org/10.31108/1.2026.12.2.4>

Дата отримання статті: 03.01.2026

Дата рекомендації до друку: 21.02.2026

Дата оприлюднення: 28.02.2026